

بایسته‌های

حقوق اساسی

دکتر ابوالفضل قاضی

«شریعت پناهی»

استاد فقید دانشکده حقوق و علوم سیاسی

دانشگاه تهران

قاضی، ابوالفضل، ۱۳۱۰-۱۳۷۷.

بایسته‌های حقوق اساسی / ابوالفضل قاضی «شریعت پناهی». —
تهران: میزان.
۳۳۶ ص. — (نشر میزان؛ ۲۸)

ISBN: 964-5997-27-5

ص. ۱ به فرانسه: A. Ghazi. *Precis du Droit Constitutionnel*.

نایب‌نامه: ۳۳۱/؛ همچنین به صورت زیرنویس.

۱. حقوق اساسی. ۲. دولت. الف. عنوان. ب. عنوان: حقوق اساسی.

۳۴۲

ب۲ق/۵/۳۱۸

۳۸۰۳۲-۸۰م

کتابخانه ملی ایران

هرگونه تکثیر (اعم از چاپ، کپی، فایو الی و...) از این اثر بدون اخذ مجوز
از ناشر خلاف قانون بوده و پیگرد قانونی دارد.
لطفاً در صورت مشاهده، موارد را به شماره تان‌های ذیل اطلاع دهید.

۲۸

نشر میزان

بایسته‌های حقوق اساسی

دکتر سید ابوالفضل قاضی «شریعت پناهی»

چاپ پنجاه و نهم: پاییز ۱۳۹۸

شماره: ۵۰۰۰ نسخه

قیمت: ۳۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۶۴-۵۹۹۷-۲۷-۵

دفتر مرکزی: خ شهید بهشتی، بعد از چهارراه سهروردی، خ کاووسی‌فر، کوچه نکبسا، پلاک ۳۲، تلفن ۸۸۵۴۹۱۳۱
فروشگاه مرکزی: خ انقلاب، روبروی درب اصلی دانشگاه تهران، ابتدای خ فخر رازی، پلاک ۸۳، تلفن ۶۶۴۶۷۷۷۰

واحد پخش و فروش: خیابان سمیه، بین مفتح و فرصت، پلاک ۱۰۴، تلفن ۸۸۳۴۹۵۲۹-۳۱

پست الکترونیکی: mizannasher@yahoo.com وب سایت: www.mizan-law.ir

به نام خدا

مقدمه‌ی ناشر

شادروان دکتر سید ابوالفضل قاضی شریعت‌پناهی، شاعر، نویسنده و استاد دانشکده‌ی حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران در شامگاه یکشنبه ۱۳۷۷/۸/۲۹ به رحمت ایزدی پیوست، و در ساعت ۹ صبح روز سه‌شنبه ۱۳۷۷/۹/۱ در فضایی آکنده از غم و اندوه و در میان جمع کثیری از اساتید دانشگاه‌ها، فرهیختگان علم و ادب، دانش‌پژوهان، دوستان و بستگان و آشنایان از مقابل دانشکده‌ی حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران تشییع و در قطعه‌ی هنرمندان بهشت زهرا (س) به خاک سپرده شد.

خلاء علمی اثر از فقدان استاد، صدمه‌ای جبران‌ناپذیر بر کرسی حقوق عمومی دانشکده‌ی حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران وارد نمود که بعید است تا سالیان سال، استاد هم‌سنگ و هم‌فراز با ایشان، آن دانشکده یافت شود.

استادی از میان فرهیختگان علم و ادب این مرز و بوم سر به دیار تراب نهاد که جامعیتی کم‌نظیر داشت. علم و ادب، حس، خیال، متانت، وقار، تواضع، امانت‌داری، و سجایای بی‌نظیر اخلاقی دیگر، موجب گردیده بود که دوستان پروانه‌وار گرد شمع وجودش جمع شوند.

در این مقدمه، به اشاره‌ای مختصر به سوابق علمی و تحصیلی استاد بسنده می‌شود: مرحوم دکتر سید ابوالفضل قاضی در سال ۱۳۴۰ موفق به اخذ مدرک دکترای حقوق از دانشگاه ژنو گردید.

در سال ۱۳۴۹ در دانشکده‌ی حقوق و علوم سیاسی استخدام و مشغول به تدریس شد و در چندین دوره نیز عهده‌دار تصدی مدیریت گروه حقوق عمومی شد.

آن شادروان کتب و مقالات متعدّد علمی را ترجمه و تألیف نموده‌اند که به مهم‌ترین آن‌ها اشاره می‌شود:

۱ - ترجمه‌ی کتاب «اصول علم سیاست» تألیف موريس دو ورژه، که در زمان انتشار به عنوان بهترین ترجمه‌ی سال انتخاب شد.

فهرست مطالب

پیشگفتار	۱۵
گفتار اول: خویشگیهای حقوق اساسی	۱۹
الف - مفهوم جامعه سیاسی	۱۹
ب - قدرت سیاسی چیست؟	۲۰
۱ - جامعه سیاسی فراگیر و کلی است:	۲۲
۲ - جامعه سیاسی، خصلت الزامی دارد:	۲۲
۳ - قدرت، در جامعه سیاسی قاهرانه عمل می‌کند:	۲۲
ج - تأثیر متقابل قدرت و حقوق بر یکدیگر	۲۳
۱ - حقوق، قدرت را حقانی می‌کند	۲۴
۲ - حقوق، ابزاری است در اختیار قدرت	۲۵
۳ - حق، رسائی است برای حمایت علیه قدرت	۲۵
۴ - حقوق، قدرت را نهادبندی می‌کند و سازمان می‌بخشد	۲۶
د - جایگاه حقوق اساسی در علم حقوق	۲۶
۱ - حقوق اساسی جزئی از حقوق عمومی است	۲۷
۱ - ۱) نظریه موضوعی	۲۷
۱ - ۲) نظریه اندامی	۲۷
۱ - ۳) نظریه مادی	۲۷
۱ - ۴) نظریه شکلی	۲۷
۱ - ۵) نظریه سلسله مراتب	۲۸
۱ - ۶) نظریه پویایی	۲۸
۲ - حقوق اساسی از زمره حقوق داخلی است	۲۹
ه - حقوق اساسی در رابطه با علوم اجتماعی	۲۹
و - موضوع حقوق اساسی	۳۱
۱ - حقوق اساسی، شاخه‌ای از حقوق است که قواعد مندرج در قانون اساسی را بررسی می‌کند	۳۱
۲ - حقوق اساسی به روابط مربوط به دولت می‌پردازد	۳۲
۳ - حقوق اساسی، نهادهای سیاسی را بررسی می‌کند	۳۳
ز - منابع حقوق اساسی	۳۵
۱ - منابع نوشته	۳۶
۲ - منابع عرفی	۳۶
۳ - مددگیری از سایر علوم اجتماعی	۳۶

۶۰	۲- سرزمین
۶۰	۱- ۲) سرزمین، عامل سازنده دولت
۶۱	۲- ۲) سرزمین، موضوع سلطه دولت
۶۲	۳- ۲) سرزمین، محدوده فرمانروایی دولت
۶۲	۴- ۲) سرزمین، طیف صلاحیت دولت
۶۳	۳- قدرت سیاسی سازمان یافته
۶۵	۱- ۳) قدرت و اجبار
۷۰	۲- ۳) قدرت و اعتقاد
۷۱	۳- ۳) حاکمیت
۷۹	تحدید حاکمیت به وسیله حقوق بین المللی
۸۰	پرسش های مهم: گمار سوم
۸۱	گفتار چهارم: شکال دولت - کشور
۸۱	الف) دولت کشورهای تکبافت (بسیط)
۸۲	۱- کشورهای بیافه ساده
۸۲	۲- کشورهای تکبافت پیچیده
۸۳	۱- ۲) عدم تراکم (تفویض اختیار اداری)
۸۳	۲- ۲) عدم تمرکز یا تمرکز اداری
۸۴	۳- ۲) وحدت انضمامی
۸۴	۴- ۲) منطقه گرایی
۸۵	ب- کشورهای چند پارچه (مرکب)
۸۶	۱- اتحاد شخصی
۸۷	۲- اتحاد واقعی
۸۷	۳- کنفدراسیون (اتفاق دول)
۸۹	۱- ۳) کنفدراسیون سوئیس
۸۹	۲- ۳) کنفدراسیون آمریکا
۹۰	۴- کشور فدرال (اتحاد دول) شرایط پایه ای اتحاد فدرالی
۹۰	۱- ۴) قانون فرا داشت
۹۰	۲- ۴) قانون خودمختاری
۹۱	۳- ۴) قانون مشارکت
۹۶	مثال دوم - دولت فدرال سوئیس
۹۹	پرسش های مهم گفتار چهارم

- گفتار پنجم: رژیم‌های سیاسی ۱۰۰
- الف - ماهیت رژیم سیاسی ۱۰۰
- ب - حکومت ۱۰۱
- ج - انواع رژیم‌های سیاسی ۱۰۳
- ۱ - مونوکراسی یا یکتاسالاری ۱۰۴
- ۱ - ۱) مونوکراسی کلاسیک ۱۰۵
- ۱ - ۲) مونوکراسیهای توده‌ای ۱۰۸
- ۲ - رژیم‌های چندتن‌سالاری ۱۱۰
- ۱ - ۲) آریستوکراسی یا نجیب‌سالاری ۱۱۱
- ۲ - ۲) حکومت زمینداران یا فئودالیسم ۱۱۱
- ۲ - ۳) پلوتوکراسی یا حکومت ثروتمندان ۱۱۲
- ۲ - ۴) حکومت شایستگان یا شایسته‌سالاری ۱۱۲
- ۱ - ۵) حزب‌سالاری یا پارتیتوکراسی ۱۱۳
- ۳ - همه‌سالاری دموکراسی ۱۱۴
- ۱ - ۳) دموکراسی نونی ۱۱۴
- ۲ - ۳) دموکراسی سدید ۱۱۶
- ۳ - ۳) اشکال مختلف دموکراسی ۱۲۴
- پرسش‌های مهم گفتار پنجم ۱۲۹
- گفتار ششم: حقوق فردی و آزادی‌های عمومی ۱۳۰
- بخش اول: آیشخور تاریخی ۱۳۰
- الف - میراث قدماء ۱۳۰
- ب - ارمغان مسیحیت ۱۳۲
- ج - نوآوری‌های قرون هفدهم و هجدهم ۱۳۴
- بخش دوم: اعلامیه‌ها و ضمانت‌های حقوق ۱۳۶
- ۱ - ارزش حقوقی اعلامیه‌ها ۱۳۷
- ۲ - تحول در مضمون اعلامیه‌ها ۱۳۹
- بخش سوم: برداشتهای مختلف از حقوق فردی و آزادی‌های عمومی ۱۴۱
- الف - نظریه محدودیت ۱۴۱
- ب - نظریه مقاومت ۱۴۱
- ج - نظریه مشارکت ۱۴۲
- د - نظریه آزادی صوری و آزادی واقعی ۱۴۳

بخش چهارم: مهمترین حقوق و آزادی‌ها.....	۱۴۴
ملف - آزادی عملکرد فردی.....	۱۴۴
۱ - حق حیات و آزادی تن:.....	۱۴۴
۲ - امنیت:.....	۱۴۵
۳ - آزادی و مصونیت مسکن:.....	۱۴۵
۴ - تعرض ناپذیری مکاتبات:.....	۱۴۶
۵ - آزادی رفت و آمد.....	۱۴۷
ب - آزادی اندیشه.....	۱۴۷
۱ - آزادی عقیده و آیین.....	۱۴۸
۲ - آزادی بیان.....	۱۴۸
۳ - آزادی آموزش و پرورش.....	۱۴۹
۴ - آزادی اخبار و اطلاعات.....	۱۵۰
۵ - آزادی مایش.....	۱۵۱
ج - آزادی گردش.....	۱۵۲
۱ - آزادی تجمع و موتی.....	۱۵۲
۲ - آزادی سازمان‌پیروانی.....	۱۵۳
د - آزادی‌های اقتصادی و اجتماعی.....	۱۵۴
۱ - مالکیت:.....	۱۵۴
۲ - آزادی بازرگانی و صنعتی.....	۱۵۵
۳ - آزادی کار.....	۱۵۶
۴ - آزادی سندیکایی.....	۱۵۸
پرسش‌های مهم گفتار ششم.....	۱۵۹
گفتار هفتم: تفکیک قوا.....	۱۶۰
الف - مفهوم تفکیک قوا.....	۱۶۰
ب - نظریات مختلف.....	۱۶۱
ج - انتقاد از تفکیک قوا.....	۱۷۰
د - تفکیک قوا و دو برداشت.....	۱۷۳
۱ - رژیم ریاستی.....	۱۷۴
۲ - رژیم پارلمانی.....	۱۷۶
پرسش‌های مهم گفتار هفتم.....	۱۷۹
گفتار هشتم: پارلمان یا دستگاه قانونگذاری.....	۱۸۰

۳۰۹	۷- لیست بسته و لیست باز
۳۱۰	د- انتخاب‌پذیری
۳۱۱	۱- سن
۳۱۱	۲- تابعیت
۳۱۲	۳- اخلاق
۳۱۲	۴- محرومان از انتخاب‌شدن
۳۱۴	بخش دوم: اجرای انتخابات
۳۱۵	الف- حوزه‌بندی‌های انتخاباتی
۳۱۸	ب- فنون تعیین و تشخیص هیأت رأی‌دهنده
۳۲۰	ج- رأی‌گیری، قرائت آراء و اعلام نتیجه
۳۲۰	۱- رأی‌گیری
۳۲۱	۲- قرائت آراء
۳۲۱	۳- اعلام نتیجه
۳۲۲	د- مجازات تقلبات انتخاباتی
۳۲۲	ه- دعاوی انتخابی
۳۲۴	بخش سوم: احزاب وائت‌انات
۳۲۴	الف- ارتباط تاریخی انتخابات- احزاب سیاسی
۳۲۶	ب- نظام احزاب و اهمیت آنان- در امر انتخابات
۳۳۰	پرسش‌های مهم گفتار دوازدهم
۳۳۱	کتابنامه